

ISMERETLEN BEETHOVEN-LEVELEK,

A minden idők legnagyobb zeneköltőjéről szóló irodalom új és becses anyaggal gazdagodott. *Dr. herceg Eszterházy Pál fraknói várában új Beethoven-leveleket találtak, melyeknek első közlését a herceg folyóiratunknak volt szíves átengedni.* Ez a lelet annyival örvedetesebb, mert minden vonatkozásában magyar.

A herceg Esterházy-család fraknói várának levéltárában dr. *Hajnal István*, hercegi levéltáros, két értékes Beethoven-levelet talált, amelyeknek felkutatását *Hevesy Andor* kérésére kezdte meg, akinek érdemét a levelek körül azért is kiemeljük, mert ő adott útmutatást *Hajnal Istvánnak* az adatok kutatására vonatkozólag. Kívülről még *Licskay Sándornak*, a fraknói vár parancsnokának jár elismerés, mert a hercegi családnak ez a hűséges embere találta meg azt az aktacsomót, amelyből a levelek és a hozzájuk tartozó iratok előkerültek. *Hevesy Andor* Párizsban él s értékes műveit franciául írja. „*Petites amies de Beethoven*“ című, 1910-ben megjelent könyve Beethoven szerelmeit a legalaposabban és a leghitelesebben tárgyalja. A háború után a monarchia agóniájáról feltűnő könyvet írt s újabban egyik műve *Mátyás korabeli kultúrtörténeti vázlatokat* tárt a külföld elé, de legérdekesebb munkáját most írja Beethovenről, amelyben ki akarja mutatni, hogy a zenetitan elsősorban magyar mecénások támogatásával nőtt nagygyá. Valószínűleg ilyen irányú kutatásai közben talált erre a Beethoven-nyomra.

A Beethoven-literatura eddigi hiteles adatai szerint a zeneköltő két helyen járt Magyarországon, mint a *Brunsvik-család* vendége: *Korompán* (Pozsony megyében) és *Martonvásáron* (Fejér vármegyében). Két valószínűtlen adatról tudunk még. Az egyik, hogy a mester 1803-ban orvosi tanácsára vagy három hétig Budán meleg fürdőket használt. Erről a tartózkodásáról azonban semmi feljegyzés vagy utalás nem tájékoztat. A másik adat pedig egyenesen fantasztikus. A Fővárosi Lapok 1870. évfolyamában *Karlovszky M. Idának* „A nők befolyása Beethovenre“ címen írt ismertetésében azt olvassuk, hogy *Erdődy grófék* birtokán a mester a szokottnál is komorabb hangulatba esett s egy napon szó nélkül eltűnt. A grófék, ismerve Beethoven különeködését, napirendre tértek az eset felett. Egyszer csak — három nap múltán — a fiatal *Erdődy grófné* zongoramestere a kastély körüli nagy parkban sétálgatván, annak egyik zugában rátalált a gondolatokba merült mesterre, aki három nap óta étlen-szomjan bujdosott az emberek elől.

Az új Beethoven-levelek és a hozzájuk tartozó hercegi levéltári iratok a nagy titánnak egy harmadik magyarországi tartózkodásáról adnak hiteles bizonyítékot. A kismartoni hercegi udvar 1807. évi 4433. szám alatt iktatott latinnyelvű számlája szerint *Beethoven 1807 szeptember 10-től 16-ig Kismartonban tartózkodott.*

A látogatás részleteiről hiteles adataink még nincsenek, de a levéltári kutatás ebben az irányban is eredményre vezethet. Ismeretes zenetörténeti adat, hogy Beethoven *C-dur miséjét* először 1807 szeptember 13-án adták elő

Kismartonban. *Most már azt is tudjuk, hogy ezalatt az idő alatt a mester maga is Kismartonban volt s a misét ő vezényelte.* Sőt Hevesy Andor azt is tudja, hogy a hagyomány szerint a zeneköltő némi neheztelessel távozott, mert elszállásolását Kismartonban nem találta megfelelőnek. (Ismeretes, hogy Beethovennek mennyi baja volt lakásaival. Bécsben harminchárom év alatt harminc helyen lakott.)

A zenetörténet tudja, hogy a *C-dur*misét Beethoven Esterházy Miklós hercegnek, a tudományok és művészetek nagy pártfogójának felkérésére írta. A hercegi udvar világhírű karmestere, Haydn József, tanácsolta a hercegnek, hogy írasson egy misét Beethovennel. A mise opusszáma 86, nyomtatásban 1812-ben jelent meg. A kismartoni bemutató után egy évvel Bécsben is előadásra került egy hangversenyen, de mert az egyházi műveket koncerteken nem volt szabad előadni, nem latin, hanem német szöveggel szerepelt azon a híres műsoron, amelyen először adták elő a halhatatlan Sors (V.) és Pasztorál (VI.) szimfóniát.

Beethoven mindössze három egyházi jellegű zeneművet írt. Vallásos volt, de az Isten fogalma nála emberi talajból sarjadzott ki. A *C-dur* mise sem nevezhető szabályszerű egyházi zeneműnek. Nem hasonlít sem Haydn, sem Mozart miséihez. Jellemző tulajdonsága, hogy nem instrumentális, hanem vokális irányzatú. Lány, elmélyedő hangulat uralkodik a kompozíción, melynek legnemesebb része a Kyrie és a Credo.

Hogy a herceg mikor rendelte meg Beethovennél a misét, nem tudjuk, de a mester a terminusra, a hercegné nevenapjára, küldte el. Erről szól az eddig ismeretlen Beethoven-levél, melyet a nagy zeneköltő Badenből 1807 július 26-án írt a hercegnek. Tiszteletteljes szavakkal jelenti neki, hogy betegsége és egyéb akadályozó körülmények hátráltatták a mise elkészülését, de augusztus 20-ig mégis elküldi, mikor „még elég idő marad arra, hogy a Főméltóságú Hercegné nevenapján előadhassák...“ Majd így folytatja: „*Miután oly szívesen magyaráznak mindent hátrányomra, ide mellékelten betérjesztem, Főméltóságú Herceg, orvosom egyik levelét. Szabadjon még megemlítenem, hogy nagy félelemmel fogom Önnek a misét átadni, mert Főméltóságú Herceg megszokta, hogy magának a nagy Haydn utánozhatatlan mesterműveit adassa elő.*“

(A levelet teljes szövegében itt adjuk. Mintán első közlés, eredeti nyelven, németül kellett lenyomtatnunk.)

Durchlauchtigster Gnädigster Fürst!

Da man mir sagt, dass Sie mein Fürst nach der Messe gefragt, die Sie mir aufgetragen für Sie zu schreiben, so nehme ich mir die Freiheit, ihnen durchlauchtigster Fürst zu verkünden, dass Sie solche spätestens bis zum 20 ten August-Monath erhalten werden — wo alsdann Zeit genug sein wird, solche auf den Namens-Tag der durchlauchtigsten Fürstin aufzuführen — ausserordentlich vorteilhafte Bedingungen, die mir von London gemacht wurden, als ich das Unglück hatte mit einem Benefice-Tag im Theater durchzufallen, und die mich die Noth mit Freuden ergreifen machen musste, verzögerten die Verfertigung der Messe, so sehr ich es auch gewünscht, damit vor ihnen durchlauchtigster Fürst zu erscheinen, dazu kam später eine Kopf-Krankheit, welche mir anfangs garnicht und später und selbst

jetzt noch nur wenig zu arbeiten erlaubte; da man mir alles so gern zum Nachtheil auslegt, lege ich ihnen d. F. einen von den Briefen meines Arztes hierhin bei — darf ich noch sagen, dass ich ihnen mit viel Furcht die Messe übergeben werde, da sie d. F. gewohnt sind, die unnachahmlichen Maisterstücke des grossen Haydns sich vortragen zu lassen.

Durchlauchtigster, Gnädigster Fürst
Baden am 26ten Juli. —

mit Hochachtung
ergebenster
unterthänigster
Ludwig van Beethoven.

Ebben a bensőséges hangú, tiszteletteljes levélben egy kedves zene-történeti udvariasság is van: „nagy félelemmel fogom a misét Önnek átadni, mert Főméltóságú Herceg megszokta, hogy magának a *nagy Haydn utánozhatatlan mesterműveit* adassa elő“.

Mikor Haydn első angliai útjáról visszatérőben Godesbergben a bonni zenekarnak vendége volt, amelyben Beethoven is játszott, a fiatal oroszán megmutatta az ősz mesternek egyik kantátáját. Haydn olyan tehetségnek találta az ifjút, hogy foglalkozni szeretett volna vele. Megbeszélték, hogy Bécsben tanítani fogja őt. Beethoven járt is hozzá, de a forrongó lelkű titán sehogy sem elégedett meg Haydn metódikus tanításával. Titokban egy Schenk nevű mesterhez járt, aki dolgozatait kijavította, amelyek rendszerint így kerültek Haydn elé. Meg is jegyezte Beethoven, hogy *Haydntól semmit sem tanult*. És íme, mikor tizenöt év után emlékezik reá, mikor már megteremtett hat szimfóniát, megírta a Fidelio-t, a Ruzmovski vonósnyegyeseket, — a legnagyobb tisztelet és elismerés hangján szól az Esterházy hercegek büszkeségéről, dédelgetett zsenijéről s a világ egyik legnagyobb zeneköltőjéről: Haydnról.

A közölt levélhez Beethoven Schmidt nevű orvosának Bécsből Badenbe írt levelét mellékeli, melyben az orvos jelzi, hogy Beethoven fejfájásait köszvényes természetűnek tartja s bár azok enyhülni fognak, teljesen megszűnni — aligha. A piócáktól már nincs mit remélni s valami füvet ajánl, amelyet rakjon a karjára. De főként attól remél eredményt, ha sokat sétál, keveset dolgozik, alszik és jól eszik, főként pedig *mértékletesen élvez szeszest italt*. Tudjuk, hogy szegény Beethoven süketségén felül beteges volt. Csúz, fejfájás, gyomor-, bél- és májbaj kínozza, míg aztán a vizibetegség elvitte. Sok betegségét az alkohol mértéktelen élvezete okozta. Ez a levél is egyik kétségtelen bizonyíték erre.

A közölt Beethoven-levél: tipikus. Vagyis alig olvasható. A mesterek mesterének olyan rossz írása volt, hogy ezt a levelet is lemásolták a herceg számára, mert különben nem tudta volna elolvasni. Aztán tele van helyesírási hibával. Beethoven hiányos iskoláztatása írásán mindig meglátszott. Gyönyörű és híres heiligenstadti végrendelete, amely nyomtatásban több mint száz sor, — csaknem az egész egy mondat. Fogalma sem volt az írás-jelekről.

Beethoven levelére Esterházy herceg Kismartonból augusztus 9-én kelt s az eredeti fogalmazványból magyarra fordított itt közölt levélben válaszolt:

Igen tisztelt Beethoven Úr!

Nagy élvezettel értesültem Badenből keltezett leveléből, hogy kellemes kilátásom van arra, hogy Öntől e hó 20-ig egy misét kaphatok. Várakozásom teljesülése annál nagyobb örömet fog nekem okozni, mert ettől nagyon sokat várok és az *Ön aggályai, amelyeket a Haydn-féle misékkal való összehasonlítás tekintetében nyilvánít, az Ön művének értékét csak még jobban növeli.* Egyébként szívből kívánom teljes egészségének lehető leggyorsabb helyreálltát és vagyok teljes nagyrabecsülésel
Kismarton, 1807 augusztus 9-én. készségesen
Esterházy.

Milyen kedves, nobilis hangú levél ez! Kíérzik belőle az a nagy művészet-tisztelet és a művész-szeretet, mely az Esterházy hercegi családot évszázadokon át és mindmáig jellemzi.

A *C-dur* misére vonatkozólag még egy eredeti Beethoven-levelet közölhetünk, melyet a mester Bécsből 1807 szeptember 22-én írt Kärner hercegi igazgatónak. Boesánatkérések között két számlát küld, melyek a mise másolási munkálataira vonatkoznak, hogy azokat fizettesse ki. Az egyik számlában, mely Beethoven „saját másolója“-nak munkadíja, — ívenkint tíz krajcár van felszámítva; a másikban, mely „idegen másoló“ munkadíja, „valamivel több“. Kéri, hogy az utalványt mindkét másoló számára névszerint állítsák ki és úgy intézkedjenek, hogy a bécsi hercegi házban a magáét mindenki felvehesse. Kedves gondosság jellemzi a levelet, melynek végén arra kéri a mester Kärner hercegi igazgatót, hogy „Schlemmer másoló számlájából húsz forint vonassék le és az nekem küldessék el, mert azt Schlemmernek előlegeztem, hogy közben irnokainak fizethessen“.

A levél teljes szövege ez:

Mein Herr Hofrath!

Ich schicke ihnen hier die beiden Rechnungen der *Kopiatur der Messe von mir*, da ich die Einrichtung in solchen Sachen nicht weiss, so werden sie mir verzeihen, wenn ich villeicht mich mit etwas an sie wende, was ihnen vielleicht allein beschwerlich, sodennoch eben keine nicht vor ihr heiligthum nicht treten sollte. Die eine Rechnung worin der Bogen zu 10 x aufgerechnet ist, ist von meinen Kopisten, dem ich für meine Zwecke eben so viel bezahle. Die andere ist von einem andern mir fremden Kopisten, der wie sie sehen mehr angerechnet hat. Es geht mir selbst für mich nicht besser, indem ich so oft ich aus dem Hause habe schreiben lassen auch für mich immer mehr bezahlen musste — ich wünsche dass die *Anweisung Namentlich* auf die beiden kopisten in Wien gemacht werde, so dass jeder *das seinige* im fürstlichen Hause abholen möge — nur bitte ich das dem Kopisten *Schlemmer* 20 Fl. abziehe, und diese mir zurückschicke, da ich diese *demselben* vorgeschossen habe, um seine Schreiber derweil damit zu bezahlen.

Leben Sie wohl mein Herr Hofrath und falls sie mir einmal die Ehre ihres Besuches in Wien geben wollen, wird es mich sehr freuen.

Wien am 22 ten September

Ihr ergebenster
Ludwig van Beethoven.